

## Tündéerkertünk gyermekversei

*2004-ben a Hargita Kiadóhivatal erdélyi magyar gyermekverskötetet jelentetett meg Tündéerkert címmel Ferenczes István és Fekete Vince társszerkesztésében. Ez a szerencsés helyzet alkalom arra, hogy szót ejtsünk az erdélyi magyar gyermeklíráról, észrevételeket fogalmazzunk meg egyrészt a választott kötetcímmel, másrészt magával az antológiával kapcsolatban.*

**A** felnőtt irodalom szokásrendjéhez hasonlóan a gyermekköltészet bírálatában is elvárható a szerzett olvasói tapasztalat és a szakirodalmi kompetencia. Az elvárásoknak ez a kettős horizontja hozzásegít, hogy kellő alázattal közeledhessünk a gyermekirodalomhoz, és a megfelelő szintű értelmezéssel beemelhessük az irodalomról folytatott általános diskurzusba.

A klasszikus angol gyermekirodalom közismert toposza a kert, és „karrierje” kiterjed szinte minden irodalmi műfajra. Koronként, szerzőnként és műfajonként más-más jelentésrétegek rakódtak rá, bejárva a szimbólummá válás rögzös útjait is. Emiatt elsőleges jelentése körülírással rekonstruálható: a gyermek első találkozásának helyszíne a természettel, benne a növény- és állatvilág titkaival, valamint a hozzájuk kapcsolódó egzotikummal. A klasszikus pedagógia szerint a kertben eltöltött idő alkalom a gyermeki gondolkodást és viselkedést szabályozó értékrendek elsajátítására. R. L. Stevenson *Gyermekkert* című könyvében egy Viktória-korabeli, jó családban nevelkedő kisgyermek hangján szólaltatja meg verseit a természetről, apró örömek és bánatok, valóságos félelmek és képzeletbeli kalandok érzékeny lenyomataiként. F. H. Bunett *A titkos kert* című regényében Mary és Colin barátsága egy kertnyi természet romantikus körülményei között alakul, és válik életre szólóvá.

Ferenczes István és Fekete Vince versgyűjteményének a címe szintén toposzközeli helyzetben képzelhető el, azzal a megjegyzéssel, hogy itt a kert eredetét tekintve nem gyermekirodalmi, hanem sajátos történelmi, művelődéstörténeti szimbólum. A 17. századi Erdély jelképévé vált „tündéerkert” a magyar művelődéstörténetben fokozatosan töltődött fel mitikus és szimbolikus értékekkel. Ráadásul a kortárs erdélyi olvasónak a konkrét szocializációs életteret, a tapasztalatszerzés földrajzi-társadalmi közegét is jelentheti: találkozást a természettel, a történelmi múlttal és a tradíciókban gazdag erdélyi társadalommal. Ez a versgyűjtemény újabb esélyt ad arra, hogy a gyermekirodalom is kanonizálja a maga számára Erdélyt, illetve annak kultúrtörténeti szimbólumát, a „tündéerkertet”, ráadásul toposz-megerősítő visszhangra találhatnak benne a világirodalmi minták is. Közben nem feledkezhetünk meg ebben a kanonizáló gesztusban rejtőzködő anakronizmusról sem: az angoloknál a 19. századi késő romantikában vált általánosan elfogadottá a kert toposza, nálunk pedig Móricz nevezetes történelmi regénytrilógiája hitelesíti, és a történelemtudomány véglegesíti a 20. században. Amikor a 21. század elején a gyermekirodalom újra felfedezi, és tovább élteni az Erdély-kultuszt, megelevenedik a hozzá kapcsolódó történelmi romantika is.

A szerkesztők által kiválasztott kötet cím hitelesítésekor számolnunk kell tehát a gazdag asszociációs háttérrel és a kialakult befogadói attitűddel. Mindkettőt az erős hagyománykultusz, az ún. transzszilván értékrend határozza meg. Nem csoda, ha ebben a művelődéstörténeti közegben gigondolt kötet címhez és versantológiához előítéletekkel kö-

zelít az olvasó: sajátos értékeket kér számon, olyanokat, amelyek nem mindig gyermekirodalmi vetetésűek. Egyik nyelvi közhelyünket parafrázálva, a cím kötelezi a szerkesztőket, mint ahogyan a fémjelzés a minőséget szavatolja a nemes ékszeren. Tudva azt, hogy a gyermekirodalomban is kötelező a minőség, az ilyen reprezentatív versgyűjteménynek szerepe lehet az irodalmi ízlés formálásában és fenntartásában. Irodalmi toposz voltánál fogva már a kötet címnek is kánonképző ereje van: befolyásolja a szerzők és a szövegek kiválasztását.

Az erdélyi magyar gyermeklírát nyolc évtizedét átfogó válogatás lehetőséget kínál a költészet változásainak vizsgálatára is, ill. annak a kikövetkeztetésére, hogy a kánonok változása hogyan befolyásolja az irodalmi ízlés alakulását a gyermekköltészetben a népnemzetitől a posztmodernig. A szakolvasó elváráshorizontja hol megegyezik, hol eltér a szerkesztőkétől. Ám a kötet létjogosultságát illetően mindannyian egyetérthetünk abban, hogy az eddigi reprezentatív gyermekvers-antológiák esetlegesen válogattak erdélyi költőktől verseket: T. Aszódi Éva (szerk.) *Cini-cini muzsika*. Móra Könyvkiadó, 1992; *Friss tinta*. Págyony – Csimota, 2005; Lengyel Anna (szerk.) *Kóc-kóc*. Holnap, 2005. Némileg kompenzatorikus jellegűek a hazai szerkesztésű és kiadású versgyűjtemények: Székely Erzsébet (szerk.) *Költőgető*. Kriterion, 1983; Csetriné Lingvaj Katalin (szerk.) *Aranyos pillangó*. Kriterion, 2002. Ezek a versgyűjtemények (a 2005-ös kiadványokat kivéve) a közoktatás tantervi elvárásainak, ún. eszközértékeknek igyekeztek megfelelni, leginkább az óvodai és az elemi oktatás igényeit elégítették ki. Ezzel együtt is méltányolnunk kell, hogy nem szorult ki teljesen az erdélyi magyar gyermekköltészet az irodalmi köztudatból.

*A Tündérbkert az antológiák sztárszerzőin kívül másokat is szerepeltet, szám szerint ötvenegyet, változatosságot teremtve a befogadásban. Nagyon fontos és értékelendő mozzanat ez, és figyelmeztetés az irodalomkritika számára: a gyermekköltészet (-irodalom) olyan potenciális kutatási terület, amely felfedezésre vár. Meg lehetne vitatni például a szerkesztők által érvényesített történetiséget, ez a szempont elegánsan átugorja az irodalmi irányzatokat, amelyekre csak esetlegesen következtethetünk.*

A *Tündérbkert* az antológiák sztárszerzőin kívül másokat is szerepeltet, szám szerint ötvenegyet, változatosságot teremtve a befogadásban. Nagyon fontos és értékelendő mozzanat ez, és figyelmeztetés az irodalomkritika számára: a gyermekköltészet (-irodalom) olyan potenciális kutatási terület, amely felfedezésre vár. Meg lehetne vitatni

például a szerkesztők által érvényesített történetiséget, ez a szempont elegánsan átugorja az irodalmi irányzatokat, amelyekre csak esetlegesen következtethetünk. A kötetben nem érvényesül a gyermekvers-összeállításokban szokásos tematikus vagy befogadói életkor szerinti szerkesztési elv sem. A történeti szemléletet némileg ellensúlyozza, hogy az egyes költői életművön belül értékszpontú a szelekció. A szerkesztők vagy olyan verseket vesznek át, amelyeknek már van biztos antológia-karrierjük, vagy a szerzőnek van már kanonizált életműve, és helytel-közzel gyermekverssel is próbálkozott. Mindkét esetben szükséges a bizonyosság, csak megfelelő formakultúrával rendelkező költők tudnak jó gyermekverseket írni. Akinek nincs kellő presztízse sem a felnőtt, sem pedig a gyermekirodalomban, bizonyítási kényszerből könnyen epigonizmusra vetemedik. A mintakövetők leginkább Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes verseit és a svéd gyermekverseket célozzák meg. Főleg emiatt férkőzik esztétikai egyenlenség az antológia versanyagába. Másrészt bármennyire is toleráns és demokratikus a gyermekirodalom, az er-

délyiséget önmagában nem tekinthetjük értékmandátumnak egy versösszeállításban. Bár csábítóak a témában rejlő lehetőségek, sem alkalmunk, sem terünk nincs arra, hogy megvitassuk a transzszilvanizmus esztétikai kánonját. Megtette ezt már a két világháború közötti erdélyi magyar íróársadalom és az örökségre apelláló utókor.

A *Tündérbert* ébresztgeti azt a szunnyadó irodalom-recepciót, amelyet Páskándi Géza találóan „gettósításnak” nevez, azaz, hogy többféle magyar gyermekirodalomban gondolkozunk. Mint minden egyébre erre is van precedens, pl. *Csodalámpa*. Szlovákiai magyar költők gyermekversei szerk. Farkas József, Kalligram, Pozsony, 1998; *Négyágú síp – gyermekhangra*. A határon túli újabb kisebbségi magyar gyermeklíra antológiája. (Válogatta Komáromy Sándor [2000] Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.) Emlékeztetés nélkül is állandó vibrációra és oxcillációra kényszerül az erdélyi magyar irodalmi tudat: hol felemeli, hol lesújtja saját regionalitása. Időnként benne találja meg önigazolását, máskor meg belőle merít ellenérveket önmaga megcáfolására.

Az eddigiek összegezéséeként elmondható, hogy a *Tündérbert* az erdélyi magyar gyermeklíra első reprezentatív antológiája. Megvan benne a szükséges ösztönző és felhajtó erő egy részletekbe menő elemzési kísérlethez: korszakonként áttekinteni a gyermekköltészetet, számba venni szerzőit, törekvéseit és általánosabb jellemzőit. Természetesen a teljesség igénye nélkül.

## Folk Ballads Of Southern Europe



*A Kessinger Publishing könyveiből*